

АНАЛІЗ ФЛОРИ УРОЧИЩА «ЗИМІР» В ПЕРЕДГІР'Ї ЧОРНОГОРИ

Буняк В. І., Гнездилова В. І., Антків Н. Л.

Кафедра біології та екології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
e-mail: bratlibo@yahoo.co.uk

В статті представлені результати досліджень флори урочища «Зимір», які показали, що тут зростає 145 видів вищих судинних рослин із 118 родів та 50 родин. Подано систематичний, біоморфологічний та екологічний аналіз флори та місцезростання рідкісних та зникаючих видів рослин.

Ключові слова: флора, нітрофіли, ацидофіли, кальцефіли, рідкісні види.

Bunjak V. I., Gnezdilova V. I., Antkiv N. L. The analysis of the flora of «Zymir» urochyshe in Chornogora foothills. The article presents taxonomic, biomorphological, ecogocenosis analysis of «Zymir» flora. There were found 145 species of vascular plants that belong to 118 genus and 50 families.

Key words: flora, nitrophylic, acydophylic, calcephylic, rare species.

Вступ

Вплив різних чинників середовища вносить значні зміни у структуру та динаміку флори природних фітоценозів. Особливо це відчутно в тих осередках природної рослинності, які знаходяться в межах територій, що перебувають під значним антропогенним тиском. До таких і відноситься лісове урочище «Зимір», через яке проходять туристичні маршрути на гору Говерлу, Петрос, Туркул та до озер Несамовите і Марічейка.

Матеріали і методи

Лісове урочище «Зимір» знаходиться на лівобережжі річки Лазівщина, яка є лівою притокою Чорної Тиси, в околиці села Лазещина (Рахівщина Закарпатської області). Воно займає південно-західні схили передгір'я Чорногори на висоті 760-836 м над рівнем моря в межах субформації ялицево-ялиново-букових лісів.

Дослідження проводились маршрутним методом та методом пробних ділянок за загальноприйнятою методикою. Рослини визначались за «Определителем высших растений Украины» [2] і «Визначником рослин Українських Карпат» [6]. Систематичну структуру подано за А.Л. Тахтаджяном [4], біоморфологічну – згідно І.Т.Серебрякова [1], екологічний аналіз флори проведено згідно І.М.Григори та В.А.Соломахи [1], рясність рослин визначали окомірним методом за шкалою О.Друде [1].

Результати та обговорення

Проведені дослідження показали, що флора урочища нараховує 145 видів вищих судинних рослин, які належать до 50 родин та 118 родів.

Вивчення таксономічної структури флори показало, що багатородових родин у її складі порівняно мало. Це такі родини: Asteraceae – 12; Ranunculaceae – 9; Scrophulariaceae – 6; Liliaceae – 5; Apiaceae, Brassicaceae та Poaceae по – 4; Orchidaceae, Rosaceae та Lamiaceae – по 7 родів. До складу всіх інших родин входить всього по 1-3 роди. Всі названі багатородові родини мають і порівняно велике число видів: Asteraceae – 13; Ranunculaceae – 10; Rosaceae – 11; Orchidaceae – 9; ; Liliaceae – 6. Вісім родин нараховують по 3-5 видів, а 37 родин мають тільки по 1-2 види, що і подано в табл. 1.

Проведений родовий аналіз досліджуваної флори показав, що всі роди в кількісному відношенні дуже бідні. Із 114 родів тільки 5 мають по 3 види, 23 родини – по 2 види, а всі інші роди представлені тільки одним видом. Згідно з О. І. Толмачовим [5] таку флору називають аллохтонною.

Таблиця 1. Систематичний та біоморфологічний аналіз флори урочища «Зимір».

	Родина	Вид	Рясність	Життєва форма
1.	Хвошеві Equisetaceae	Хвощ лісовий Equisetum sylvaticum L.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
2.	Безщитникові Athyriaceae	Безщитник жіночий Athyrium filix-femina L.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
3.	Щитникові Aspidiaceae	Щитник чоловічий Dryopteris filix-mas L.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
4.	Теліптерисові Thelypteridaceae	Букова папороть Phegopteris connectilis (Michx) Watt	Sol	трав'янистий полікарпик
5.	Невиразнолускові Nypolepidaceae	Орляк звичайний Pteridium aquilinum (L.) Kuhn.	Sol	трав'янистий полікарпик

6.	Багатоніжкові Polypodiaceae	Багатоніжка звичайна Polypodium vulgare L.	Sp	трав'янистий полікарпик
7.	Соснові Pinaceae	Ялина європейська Picea abies Karst	Soc	дерево
8.		Ялиця біла Abies alba Mill.	Soc	дерево
9.	Кипарисові Cupresaceae	Ялівець звичайний Juniperus communis L	Cop ²	дерево
10.	Хвилівникові Aristolochiaceae	Копитняк європейський Asarum europaeum L	Cop ²	трав'янистий полікарпик
11.	Жовтецеві Ranunculaceae	Анемона дібровна Anemone nemorosa L	Cop ³	трав'янистий полікарпик
12.		Анемона жовтецева Anemone ranunculoides L	Cop ³	трав'янистий полікарпик
13.		Жовтець їдкий Ranunculus acris L	Cop ³	трав'янистий полікарпик
14.		Калюжниця болотна Caltha palustris L	Cop ³	трав'янистий полікарпик
15.		Воронець колосистий Actaea spicata L.	Sol	трав'янистий полікарпик
16.		Аконіт волотистий (розлогий) Aconitum paniculatum L.	Sol	трав'янистий полікарпик
17.		Чемерник червонуватий Helleborus purpurascens W. et K.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
18.		Печіночниця звичайна Hepatica nobilis Mill.	Sp	трав'янистий полікарпик
19.		Рівноплідник рутвицелистий Isopyrum thalictroides L.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
20.		Купальниця європейська Trollius europaeus L.	Un	трав'янистий полікарпик
21.	Макові Papaveraceae	Чистотіл великий Chelidonium majus L	Cop ²	трав'янистий полікарпик
22.	Руткові Fumariaceae	Ряст бульбастий Corydalis cava (L.) Scheigg. et Koerte	Sol	трав'янистий полікарпик
23.	Букові Fagaceae	Бук лісовий Fagus sylvatica L	Cop ²	дерево
24.		Дуб звичайний Quercus robur L	Sol	дерево
25.		Дуб скельний Quercus petraea (Mattuschka) Liebl.	Un	дерево
26.	Березові Betulaceae	Береза повисла Betula pendula Roth	Sol	дерево
27.		Гراب звичайний Carpinus betulis L	Cop ³	дерево
28.		Ліщина звичайна Corylus avellana L	Cop ³	дерево
29.	Гвоздичні Caryophyllaceae	Зірочник лісовий Stellaria holostea L	Cop ²	трав'янистий монокарпик
30.		Зірочник гайовий Stellaria nemorum L.	Sp	трав'янистий полікарпик
31.	Фіалкові Violaceae	Фіалка запашна Viola odorata L	Sp	трав'янистий полікарпик
32.		Фіалка шершава Viola hirta L.	Sp	трав'янистий полікарпик
33.	Вербові Salicaceae	Верба козяча Salix caprea L	Sol	дерево
34.	Капустяні Brassicaceae	Зубниця залозиста Dentaria glandulosa L	Cop ²	трав'янистий полікарпик
35.		Зубниця бульбиста Dentaria bulbifera L.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик

36.		Кінський часник черешковий <i>Alliaria petiolata</i> L.	Cop ²	трав'янистий монокарпик
37.		Лунарія оживаюча <i>Lunaria rediviva</i> L.	Un	трав'янистий полікарпик
38.	Вересові Ericaceae	Верес звичайний <i>Calluna vulgaris</i> L.	Cop ³	чагарничок
39.	Брусничні Vacciniaceae	Чорниці звичайні <i>Vaccinia myrtillus</i> L.	Cop ³	чагарничок
40.	Первоцвіті Primulaceae	Вербозілля крапчасте <i>Lysimachia punctata</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
41.	Грушанкові Pirolaceae	Ортилія однобока <i>Orthilia secunda</i> (L.) House	Sp	чагарничок
42.		Грушанка мала <i>Pirola minor</i> L.	Sp	чагарничок
43.	Товстолисті Crassulaceae	Жовтяниця черговоліста <i>Chorysoplenium alternifolium</i> L.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
44.	Липові Tiliaceae	Липа серцелиста <i>Tilia cordata</i> L.	Sol.	дерево
45.	Геранієві Geraniaceae	Герань Роберта <i>Geranium robertianum</i> L.	Sp	трав'янистий полікарпик
46.	Тимелеєві Thymelacae	Вовче лико звичайне <i>Daphne mezereum</i> L.	Sp	напівчагарник
47.	Молочайні Euphorbiaceae	Молочай мигдалевидний <i>Euphorbia amygdaloides</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
48.		Переліска багаторічна <i>Mercurialis perennis</i> L.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
49.	Розові Rosaceae	Вишня пташина (черешня) <i>Cerasus avium</i> (L) Moench	Sol	дерево
50.		Горобина звичайна <i>Sorbus aucuparia</i> L.	Sol	дерево
51.		Малина звичайна <i>Rubus idaeus</i> L.	Sp	напівчагарник
52.		Ожина повзуча <i>Rubus hirtus</i> Waldst. et Kit	Sp	напівчагарник
53.		Ожина сиза <i>Rubus caesius</i> L.	Sp	напівчагарник
54.		Гравілат міський <i>Geum urbanum</i> L.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
55.		Гравілат річковий <i>Geum rivale</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
56.		Суниці лісові <i>Fragaria vesca</i> L.	Sp	трав'янистий полікарпик
57.		Яблуня лісова <i>Malus sylvestris</i> Mill.	Sol	дерево
58.		Гадючник в'язолистий <i>Filipendula ulmaria</i> (L.) Maxim	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
59.		Гадючник звичайник <i>Filipendula vulgaris</i> Moench.	Sol	трав'янистий полікарпик
60.	Бобові Fabaceae	Астрагал солодколистий <i>Astragalus glycyphyllos</i> L.	Un	трав'янистий полікарпик
61.		Горошок чагарниковий <i>Vicia dumetorum</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
62.		Горошок лісовий <i>Vicia sylvatica</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
63.		Чина весняна <i>Lathyrus vernus</i> (L) Bernh.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
64.	Онагрові Onagraceae	Цирцея звичайна <i>Circaea lutetiana</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
65.		Зніт гірський <i>Epilobium montanum</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик

66.	Кленові Aceraceae	Клен гостролистий <i>Acer platanoides</i> L.	Sol	дерево
67.	Бруслинові Celastraceae	Бруслина бородавчаста <i>Euonymus verrucosa</i> Scop.	Sol	чагарник
68.	Квасеницеві Oxalidaceae	Квасениця звичайна <i>Oxalis acetosella</i> L.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
69.	Зонтичні Ariaceae	Астранція велика <i>Astrantia major</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
70.		Бугиля блискуча <i>Anthriscum nitida</i> (Wahlenb) Hazslinszky	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
71.		Бугиля лісова <i>Anthriscus sylvestris</i> (L) Hoffm.	Cop ¹	трав'янистий монокарпик
72.		Ягиця звичайна <i>Aedopodium podagraria</i> L.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
73.		Підлісник європейський <i>Sanicula europaea</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
74.	Жимолостеві Caprifoliaceae	Бузина чорна <i>Sambucus nigra</i> L.	Sol	чагарник
75.		Калина звичайна <i>Viburnum opulis</i> L.	Sol	чагарник
76.		Жимолость лісова <i>Lonicera xylostemum</i> L.	Sol	чагарник
77.		Бузина червона <i>Sambucus racemosa</i> L.	Sol	чагарник
78.	Тирличеві Gentianaceae	Тирлич весняний <i>Gentiana verna</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
79.		Тирлич язичковий <i>Gentiana lingulata</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
80.		Тирлич ваточниковий <i>Gentiana asclepiadea</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
81.	Маренові Rubiaceae	Підмаренник пахучий (маренка запашна) <i>Gallium odoratum</i> (L.) Scop.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
82.		Підмаренник середній <i>Gallium intermedium</i> Scult.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
83.		Підмаренник карпатський <i>Gallium cfrpaticum</i> hslor	Sp	трав'янистий монокарпик
84.	Шорстколисті Boraginaceae	Живокіст серцелистий <i>Symphytum cordatum</i> Waldst.et Kit ex Willd. L.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
85.		Медунка темна <i>Pulmonaria obscura</i> Dum.	Sp	трав'янистий полікарпик
86.		Незабудка жорстка <i>Myosotis strigulosa</i> Reichb.	Sol	трав'янистий полікарпик
87.		Медунка червона <i>Pulmonaria rubra</i> Scohott.	Sol	трав'янистий монокарпик
88.	Бальзамінові Balsaminaceae	Розрив –трава (звичайна) <i>Impatiens noli-tangere</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
89.		Розрив-трава дрібноквіткова <i>Impatiens pfrviflora</i> DC	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
90.	Аралієві Araliaceae	Плющ звичайний <i>Hedera helix</i> L.	Cop ³	трав'янистий монокарпик
91.	Дзвоникові Campanulaceae	Дзвоники розлогі <i>Campanula patula</i> L.	Sp	трав'янистий монокарпик
92.		Дзвоники персиколисті <i>Campanula persicifolia</i> L.	Cop ¹	трав'янистий монокарпик
93.	Губоцвіті Lamiaceae	Горлянка повзуча <i>Ajuga reptans</i> L.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
94.		Зеленчук жовтий <i>Galeodolon luteum</i> Huds.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
95.		Жабрій пишній <i>Galeopsis speciosa</i> Will.	Sol	трав'янистий полікарпик

96.		Кадило карпатське <i>Melittis carpatica</i> Klok.	Sol	трав'янистий полікарпик
97.		Залізник бульболистий <i>Phlomis tuberosa</i> L.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
98.		Шавлія клейка <i>Salvia glutinosa</i> L.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
99.		Наперстянка великоквіткова <i>Digitalis grandiflora</i> Mill.	Sol	трав'янистий полікарпик
100.		Очанка прямостояча <i>Euphrasia stricta</i> D. Wolff. ex J.E. Lehm.	Sp	трав'янистий полікарпик
101.		Петрів хрест лускатий <i>Lathraea squamaria</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
102.		Перестріч гайовий <i>Melampyrum nemorosum</i> L.	Sp	трав'янистий полікарпик
103.		Ранник вузлуватий <i>Scrophularia nodosa</i> L.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
104.		Вероніка лікарська <i>Veronica officinalis</i> L.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
105.		Чистець лісовий <i>Stachys sylvatica</i> L.	Sp	трав'янистий полікарпик
106.	Складноцвіті Asteraceae	Апозеріс смердючий <i>Aposeris foetida</i> (L) Less.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
107.		Золотушник звичайний <i>Solidago virgaurea</i> L.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
108.		Арніка гірська <i>Arnica montana</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
109.		Волошка скабіозовидна <i>Centaurea scabiosa</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
110.		Жовтозілля фукса <i>Senecio fuchsii</i> Gmel.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
111.		Нечуй-вітер зонтичний <i>Hieracium umbellatum</i> L.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
112.		Оман мечолистий <i>Inula ensifolia</i> L.	Sp	трав'янистий полікарпик
113.		Оман високий <i>Inula helenium</i> L.	Sp	трав'янистий монокарпик
114.		Латук стиснутий <i>Lactuca quercina</i> L.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
115.		Сідач конопляний <i>Eupatorium cannabinum</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
116.		Мицеліс стінний <i>Mycelis muralis</i> (L) Dumort	Cop ¹	трав'янистий монокарпик
117.		Кремена біла <i>Petasites albus</i> (L) Gaertn.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
118.		Маруна шиткова <i>Purethrum corymbosum</i> (L) Scop.	Cop ¹	трав'янистий монокарпик
119.	Лілійні Liliaceae	Лілія лісова <i>Lilium martagon</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
120.		Проліска дволиста <i>Scilla bifolia</i> L.	Sol	трав'янистий полікарпик
121.		Виснівка дволиста <i>Majanthemum bifolium</i> (L) F.W. Schmidt	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
122.		Вороняче око чотирилисте <i>Paris quadrifolia</i> L.	Sp	трав'янистий полікарпик
123.		Купина широколиста <i>Polygonatum latifolium</i> Desf.	Sp	трав'янистий полікарпик
124.		Купина кільчаста <i>Polygonatum verticillatum</i> (L) All.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
125.	Орхідні Orchidaceae	Пальчатокорінник травневий <i>Dactylorhiza maculata</i> (L) Soo	Un	трав'янистий полікарпик
126.		Булатка велико цвітна	Sol	трав'янистий

		<i>Cephalanthera damosonium</i> (Mill) Druce		полікарпик
127.		Булатка довголиста <i>Cephalanthera longifolia</i> (L)Frisch	Sol	трав'янистий полікарпик
128		Булатка червона <i>Cephalanthera rubra</i> (L) Rich.	Un	трав'янистий полікарпик
129		Венерині черевички <i>Surgipedium calceolus</i> L.	Un	трав'янистий полікарпик
130		Коручка чемерникові <i>Epipactis helleborine</i> (L) Crantz.	Sol	трав'янистий полікарпик
131		Билинець комарний <i>Cymnadenia conopsea</i> (L)R.Br.	Sol	трав'янистий полікарпик
132		Гніздівка звичайна <i>Neotta nidus-avis</i> (L)Rich.	Sp	трав'янистий полікарпик
133		Любка зелено цвітна <i>Platanthera chloranta</i> (Cust) Reichb.	Sp	трав'янистий полікарпик
134	Цибулеві Alliaceae	Цибуля ведмежа, черемша <i>Allium ursinum</i> L.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
135.	Амарилісові Amaryllidaceae	Білоцвіт весняний <i>Leucojum vernum</i> L	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
136.		Ситник розлогий <i>Juncus effusus</i> L	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
137.	Ситникові Juncaceae	Ожика волосиста <i>Lusula pilosa</i> (L)Willd	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
138.		Ожина лісова <i>Lusula sylvatica</i> (Huds) Gaudin.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
139.	Злакові Poaceae	Куничник лісовий <i>Calamagrostis arundinaceae</i> (L)Roth.	Cop ¹	трав'янистий полікарпик
140.		Костриця лісова <i>Festuca altissima</i> All.	Sp	трав'янистий полікарпик
141.		Перлівка поникла <i>Melica nutans</i> L.	Sp	трав'янистий полікарпик
142.		Перлівка одно квіткова <i>Melica uniflora</i> Retz.	Sol	трав'янистий полікарпик
143		Тонконіг гайовий <i>Poa nemoralis</i> L.	Sp	трав'янистий полікарпик
144	Осокові Cyperaceae	Осока волосиста <i>Carex pilosa</i> Scop.	Cop ²	трав'янистий полікарпик
145		Осока лісова <i>Carex sylvatica</i> Huds	Cop ¹	трав'янистий полікарпик

Для біоморфологічного аналізу флори досліджуваного урочища прийнята класифікаційна схема життєвих форм рослин І.Т.Серебрякова (1964), в основі якої лежить така схема: дерева- кущі- чагарники- трав'яні багаторічники- трав'яні дво- і однорічники. Всі вони представляють відповідні етапи форми основного еволюційного шляху життєвих форм покритонасінних.

У флорі досліджуваної території за кількістю видів переважають багаторічні трави (полікарпіки), які складають 118 видів або 82% флори (таблиця 2). Серед полікарпиків відмічено 7 видів ефемероїдів. Переважання полікарпічних форм рослин характерне і для флори України в цілому (Шеляг-Сосонко, Дідух, 1975).

Друге місце за кількістю видів займають дерева, які складають 9% досліджуваної флори.

Кущів нараховується 9 видів, що складає 6% флори, з них 4 види належать до родини жимолостевих.

Найменшу кількість видів у флорі досліджуваних фітоценозів мають чагарники і ліани. З чагарників це: *Calluna vulgaris* (L.) Mill.- верес звичайний, а з ліан зустрічається тільки один вид - ліановий чагарник *Hedera helix* (L.) (плющ звичайний), який зустрічається у свіжих і вологих грабово-ялицевих бічнинах (на південних і південно-східних схилах).

Проведений аналіз показує, що флора досліджуваної території є типовою для флор помірного поясу і репрезентивною в цілому для середньогірського поясу Українських Карпат, а деякі відмінності відображають регіональну специфіку виділеної конкретної флори.

Проведений аналіз показує, що помірний клімат території визначає переважання мезофітів у складі флори урочища. До цієї групи належить 115 видів, які складають 70% флори.

У перезволожених лісових ектопах та по берегах гірських потоків поширені представники групи мезогідрофітів. Ця група включає 20 видів, що складає 10% флори.

Група ксеромезофітів включає 9 видів (всього 5%) флори (астрагал солодколистий – *Astragalus glycyphyllos* L., наперстянка великоквіткова – *Digitalis grandiflora* Mill., яблуня лісова – *Malus sylvestris* Mill., оман мечелистий – *Inula ensifolia* L., дуб скельний – *Quercus Liebl.*, маруна щиткова – *Pyretrum corymbosum* Scop., очиток іспанський – *Sedum hispanicum* L., берека проміжна – *Sorbus torminalis* (L) Grants., ластовень лікарський – *Vincetoxicum hirundinaria* Medik.

Таблиця 2. Аналіз життєвих форм флори урочища «Зимір».

№	Життєві форми рослин	Кількість видів	
		Абсолютна	в %
1.	Дерева	14	10,0
2.	Кущі	9	6,0
3.	Чагарники	2	1,4
4.	Трави: полікарпіки	119	82,0
5.	Ліани	1	0,6
	Разом	145	100

Таблиця 3. Екологічна структура флори урочища «Зимір».

№ п/п	Екологічні групи рослин	Кількість видів	
		Абсолютна	в %
А) стосовно вологи			
1.	Мезофіти	115	79
2.	Мезогігрофіти	20	14,5
3.	Ксеромезофіти	9	6,5
Б) стосовно хімізму субстрату			
4.	Нітрофіли	14	9,5
5.	Ацидофіли	5	4,5
6.	Умовні кальцефіли	12	8,5
7.	Індиферентні види	113	77,5

Стосовно хімізму субстрату в складі флори виділено 4 групи: нітрофіли, ацидофіли, умовні кальцефіли, індиферентні види.

- Група нітрофілів включає 14 видів: кінський часник (*Alliaria petiolata*), буги́ла лісова (*Anthriscus sylvestris*), вовчі ягоди звичайні (*Dehne mesereum*), бруслина європейська (*Euonymus europaea*), гравілат міський (*Geum urbanum*), гравілат річковий (*Geum rivale*), герань Роберта (*Geranium robertianum*), розрив-трава звичайна (*Impatiens noli-tangere*), лунарія оживаюча (*Lunaria rediviva*), переліска багаторічна (*Mercurialis perennis*), ожина шорстка (*Rubus hirtus*), ожина звичайна (*Rubus caesius*), бузина червона (*Sambucus racemosa*), бузина чорна (*Sambucus nigra*).
- До групи умовних ацидофілів належать 5 видів: верес звичайний (*Calluna vulgaris*), хвощ лісовий (*Equisetum sylvaticum*), будра волосиста (*Glechoma hirsute*), веснівка дволиста (*Majanthemum bifolium*), горобина звичайна (*Sorbus aucuparia*)
- До групи умовних кальцефілів належать 12 видів: булатка червона (*Cephalanthera rubra*), булатка великоквіткова (*Cephalanthera damasonium*), булатка довголиста (*Cephalanthera longifolia*), венерині черевички (*Surgipedium calceolus*), коручка чемерникова (*Epipactic helleborine*), плющ звичайний (*Hedera helix*), кадило карпатське (*Melittis carpatica*), багатоніжка звичайна (*Polypodium vulgare*), залізник бульболистий (*Phomis tuberosa*), липа серцелиста (*Tilia cordata*), оман мечелистий (*Inula ensifolia*), очиток іспанський (*Sedum hispanicum*).
- Група індиферентних видів найбільш численна, вона нараховує 113 видів, що складає 77,5% досліджуваної флори.

Висновки

Унікальність і наукова цінність урочища полягає в тому, що тут поширено ряд видів рослин, занесених до Червоної книги України (*Surgipedium calceolus*, *Cephalanthera damasonium*, *C. longifolia*, *Platanthera chloranta*, *Lunaria rediviva* та інші). Також в фрагментах асоціацій співдомінують термофільні елементи лісостепової зони, які є рідкісними для даного регіону (*Digitalis grandiflora*, *Sedum hispanicum*, *Inula ensifolia*).

Література

- Григора І.М., Соломаха В.А. Основи фітоценології.-К.:Фітосоціоцентр, 2000.-240с.
- Доброчаєва Д. Н., Котов М. И., Прокусин Ю. Н. и др. Определитель высших растений Украины. - К.: Наукова думка, 1987. - 540с.

3. Стойко С. Карпатам зеленіти вічно.- Ужгород: Карпати, 1977. - 174с.
4. Тахтаджян А.Л. (ред.) Жизнь растений. Т.5-6. - М.: Просвещение, 1981. – 1087 с.
5. Шеляг-Сосонко Ю. Р. (ред.) Червона книга України. Рослинний світ. - К.: Українська енциклопедія, 1996.- 608с.
6. Чопик В. І. (ред.) Визначник рослин Українських Карпат.- К.: Наукова думка, 1987.-545с.

Стаття поступила до редакції 03.03.2008 р.; прийнята до друку 30.03.2008 р.

УДК 630 (292.45) + 581.5 + 551.588.7

СУКЦЕСІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ КОРИННИХ ТРАВ'ЯНИХ ФІТОЦЕНОСИСТЕМ ВИСОКОГІР'Я УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Климишин О.С.

Державний природознавчий музей НАН України, e-mail: museologia@museum.lviv.net

*Встановлено, що трансформація фітоценосистем трав'яних асоціацій карпатського високогірного фітоценохоріону відбувається переважно у формі суцесійних моноциклічних і простих поліциклічних комплексів, які утворені з коротких лінійних або дивергентних дигресивних рядів та лінійних або конвергентних демуаційних рядів, що складаються з одного-двох серійних фітоценозів. Розповсюдження на значній території субальпійського поясу високогір'я Українських Карпат ландшафтоутворюючих фітоценосистем формацій *Junceta trifidi*, *Calamagrostideta villosae*, *Cariceta sempervirentis*, *Cariceta curvulae* тощо свідчить про формування субклімаксових угруповань на передостанніх стадіях суцесії через втрату клімаксовими фітоценосистемами свого регуляторного потенціалу внаслідок зменшення їхньої площі в результаті антропогенної дигресії.*

Ключові слова: *популяція, фітоценоз, фітоценосистема, фітоциклоценоз, суцесія, суцесійні системи, рослинність високогір'я.*

Klymyshyn O.S. Succession transformation of native grass phytocoenoses of the Ukrainian Carpathian highlands. *It is set that transformation of phytocoenoses of grass associations of Carpathians highlands phytocoenokhorion takes a place mainly in form succession monocyclic and simple polycyclic complexes, which are composed from short linear or divergence digression rows and linear or convergence demutation rows, consisting of 1-2 of serial phytocoenoses. Distribution on considerable territory of subalpine belt of highlands of Ukrainian Carpathians of phytocoenoses of *Junceta trifidi*, *Calamagrostideta villosae*, *Cariceta sempervirentis*, *Cariceta curvulae*, etc. specifies on forming of subclimax phytocoenoses on the next to last stages of succession from the loss of climax phytocoenoses of the regulator potential as a result of diminishing of the area occupied by them because of anthropogenic digression.*

Key words: *population, phytocoenose, phytocoenosome, phytocyclocoenon, succession, succession systems, highlands vegetation.*

Вступ

Динаміка змін рослинного покриву Українських Карпат викладена у декількох монографіях [2, 17 та ін.] і численних статтях [12, 13, 16, 19, 26 та ін.], проте і на сьогоднішній день це питання залишається актуальним для фітоценологічних досліджень.

Рослинність високогір'я Українських Карпат складається з корінних природних фітоценосистем субальпійського і альпійського поясів та вторинних угруповань, які сформувалися на їхньому місці і на місці приполонинних лісів. Постійне випасання, особливо за минулі 150-200 років, призвели до глибокої суцесійної трансформації корінного рослинного покриву. Попередніми дослідженнями [2, 3, 6, 10, 21, 23 та ін.] було виявлено, що за цих умов змінюється чисельність, демографічна структура, життєвість, репродуктивний потенціал, напруженість фітогенного поля й інші ознаки багатьох ценопопуляцій серійних фітоценосистем. Це призводить до зміни набору видів ценозів (у тому числі флористичного ядра) і в кінцевому підсумку до утворення на місці первинних високопродуктивних фітоценосистем похідних низкопродуктивних, проте більш пристосованих до антропогенного впливу. Таку трансформацію рослинного покриву розглядають як антропогенну дигресію [2].

В останні десятиліття на значній частині території високогір'я було встановлено заповідний режим, що стимулювало суцесійні процеси, спрямовані на відновлення первинної рослинності [8, 9, 18, 20, 24]. З'явилася можливість дослідити напрями автогенної демуаційної суцесії вторинних фітоценосистем, а відтак встановити структуру суцесійних комплексів корінних асоціацій карпатського високогірного фітоценохоріону. Виходячи з цього, предметом наших досліджень стала суцесійна трансформація високогірних фітоценосистем Українських Карпат, які в субальпійському і альпійському поясах представлені трьома групами. Перша з них об'єднує корінні і похідні від них трав'яні угруповання. Другу групу складають корінні і похідні фітоценози